

AGIMI

Periodikë letrare e përmuejshme.

Organ i Shoqnisë "VËLLAZNIJA,,

Drejtues : Dr. KRISTO FLOQI.

Vrojtime.

Artikuj e shkrime pranohen, por se vetëm mbi literaturë, të zgjedhun, të plotë e të dobishëm.

Dorëshkrimet pranohen ose jo, nuk kthehen prapë.

Për reklama, zadhânje e tjera shkrime vehtjake merreni vesht me Drejtimin.

DREJTIMI
PERIODIKA
"AGIMI,,
SHKODËR.

Pajtime.

Në Shqypni.	Për jashta.
P. 3 muej F. 3.	P. 3 muej F. 4.
P. 6 muej F. 6.	P. 6 muej F. 8.
P. 1 vjet F. 10	P. 1 vjet F. 14.
Pajtimet çohen te llogaritar' j Shoqnisë z. Ali Borshi Shkodër.	Se i cili nuk merr kushton Frank 1.00

PERMBAJTJA E LÂNDE

Ligjë e Liri

Gjuhësi

Tempull' i Dodonës

Pali i Bardhë

Vallja e djept

Historija e Durrsit

prej Karl Gurakuqit

» Hil Mosit

» Kr. Floqit

» M. L.

» H. Gjylbegaj

» Karl Gurakuqit

Omer - Kash - Vri

Argon theatru

Osoja i Pallares

Shoku i Shqipërisë

Rrotull Shqypni

Lodi

prej Kr. Floqit

»

» J. Tafilaj

» M. Krimshi

» Eordensis

» X. X.

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

Ligjë e Lirí.

Pak kush ndër ne u a din fuqin fjalvet *ligjë* e *lirí* e pak fort gjunden asish qi dijnë se qysh këio të dyja përkohen bashkë, prandej po na kandet me i thënë nja dy fjalë mbi ket gjasend kaq me rëndsi, tue qenë se njena pa tjetrën nuk ka jetë e se të dyja janë të domosdoshme në jetë të njeriut.

Ligja, e marrun etymologisht, rrjedh prej fjalës latine «ligare» me lidhë, e është ajo qi na lidhë e na shtërngon me krye detyrët, qi kemi ndaj Perendin e kjo *ligjë* quhet *ligjë hyjnore*; na ep rregulla se si me u sjellë ndër punë t'ona, tue na vëm leçi me punuem të mirën e me hikë të keqen e këjo është *ligja morale*; na ep rregulla se si me u sjellë në shoqni njerzore e këjo thirret *ligjë qytetore*. Ndër male t'ona në vend qi me përdorue fjalën *ligjë*, përdorin fjalën *kanun*, qi rrjedhë prej fjalës greqishte *kanoon*, qi don me thënë *rregull* e ka veshtrimin e fuqin e fjalës *ligjë*; këndej karuni i Lekë Dukagjinit.

Lirí don me thënë me mujtë me veprue a mos me veprue. Ajo e drejtë, qi ka njeriu prej natyrës për me vepruem pa kundërshtim të përjashtëm, quhet *lirí natyrore*; të gëzuemit e të drejtavet, qi arsyeja e këthielltë difton

se i përkasin se të cillit qytetas, thirret *lirí politike*; e drejta, qi ka njeriu të diftojë mendimet e veta me anën e shtypit e sidomos me anën e fletorevet, emnohet *lirí shtypi*; e drejta me dishmue mendimet fetare, qi përkohen me të vërtetën, quhet *lirí ndër-gjegje*; e drejta, qi ka se i cilli qytetas qi mos t'i ndalohet lirija, qi i është e caktueme prej *ligjës* ndër disa rasa, thirret *lirí individuale*.

Lirija e vërtetë, qi i kundërshton liris së njerzvet t'egjer e barbarë, e për të cillen kemi qitë cekën me folë sot në ket të përkohshme, *lirija qytetore* është ai tagër, qi ka se i cilli të përdorojë fakultetet e veta të natyrshme përsa e përsi udhëton *ligja*; *lirija qytetore* është ajo e drejtë, qi ka se i cilli të përdorojë të drejtat e veta; poene *lirija qytetore* është themeli e vetija e ç' dore drejtë, në mënyrë, qi, po u heq *lirija*, të gjitha të drejtat, e njeriu vetë, i marrun moralisht, mbaron.

Ligja nuk e pengon lirin, ajo i ndihmon e i del zor liris e i ven frë vetëm shpërdorimit. Pa *ligjë* *lirija* mbetet e ndarë, pse mbretëron forca e dhunë e këso dore ndalohet përforimi i tagrevet të se të cillit.

Në bashkim njerzish, të cillët mos të shpërn asnji frë qi t'i ndalojë e qi

mos të punojnë mbas njaj qellimi të përbashkët, do t'ishte aq i dâmshëm, sa e përgjakshme kishte për të qenë një luftë ndërmjet atyne, qi prejse afër shoqishojt, janë të shtërnguem me u ndeshë me egërsi njeni me tjetrin.

Qytetin nuk e përbân bashkimi i njerzvet, por ligja, e cilla drejton veprimet e qytetasvet mbas njaj qellimi të përbashkët e i vën frê dhunës private e përnjiheri i del zot liris së tyne. Por me gjithkëta nuk don me thânë, se ligja mund të ndalojë *mundsin* (possibilitas) e rrembimit e të dhunës, pse për të bâ ket punë, kishte me i u dashtë me shqymë luqit e tagret fizike. Po të dote ligja me e shqymë *mundsin* e dhunës, atëherë kishte me i u dashtë me shumfishue mjetet e ndeshkimit, kështu qi tue dashtë këjo me i dalë zot mâ tepër se duhet liris qytetore, kishte me e shqymë fare. Bjen fjala, me pasë për të qenë qytetet, rrugat e shpijat mbushë me njerz t' armatisun, me pasë për të pa qytetasi në ç' do veprim të vetin se i kërcnohet dora e armatisun e rojsavet të drejtavet të tija, atëherë ç' u bâ liri qytetore? Friga e tuta kishin me i a mbyllë gojën, me i a dridhë krahin e me i a ndalue kâmbën; zemra vetë e shpirti kishte me i u bâ gur e kishte me bjerrë ndiesi e livrim (motus). Ç' farë sugurimit pra i premtion ligja qytetasit? Në ç' mënyrë i a suguron e i a dorzânion lirin? — Në një gjëndje t' egër, forca fizike e të së cillit u del zot e i mpron të drejtat e veta. Përkundra ligja qytetore, në rasë së një dhunës së papritun; i a lën projën e të drejtavet së të cillit e ajo ka për barrë me e prujtë qytetasin kundra të fyemevet, qi i bâhen, tue largue shkajqet e tyne e tue vû njerzi një gjëndje qi mos të kën rasë me

gjetë interesin e vet në punë të mbrapshta, por në ndigjesë të ligivet. Së mbramit ligja ka kujdes me marrë u-hân, prej kahë rrjedh e drejta e ndeshkimevet.

Tue pasë pra ligjtari në dorë të vet të drejtën me ndeshkue, përdoron ndeshkimin kundra dhunës; shpirtit kryengritës të qytetasvet i paraqet frigën e ndeshkimit e këso dore, tue prujtë të drejtat, tue i dhânë ndihmën e vet qytetasit të shkelun e të përbuzun, ase tue e përligjë me ndeshkim të fajtorvet, liri qytetore ndihmon e bân me lem sugurimin e qetën qytetore.

Por ligjët qytetore, projset e liris, kur drejtohen mbas njaj qellimi të kundershëm, munden me qenë kahë një herë e përore edhe janë të dâmshme për liri *ndrejtazi* (directe) e *shndrejtazi* (indirecte). Tue qenë se ligja themelore e ndërtimi i përgjithshëm i të gjitha shoqninavet âsht roja e të gjith pjestarvet të shoqnis, për me mrrijtë pra në ket qellim âsht nevoja me cak-tue të drejtat e se të cillit, me drejtue, veprimet e tyne n' ato mjete qi të çojnë në qellim të përgjithshëm, e fajevet me u vû ndalime tue mos lânë me u bâ ase tue i ndeshkue.

Kur pra ligjët pozitive nuk i përgjegjin kësaj ligjë të përnrendshme e të natyrshme, d. m. t. kur ato u ven kufi veprimevet të qytetasvet mâ tepër se e lypë nevoja e rojës botnore, atëherë ligjët përmbysin lirin drejtazi.

Kur ligja tue dashtë me i mbajtë krah një pjesës së qytetit shtërngon të drejtat e së tjetres pjesë, kur ajo ep krahë forcë botnore për me shtypë një klasë tjetër, atëherë ndrejtazi përmbyse themelën e liris qytetore.

Kur përkundra ligja mos të ket

kujdes me i vû dhunës private ndalimet e nevojshme; kur mos të mendojë me sugurue jetën e qytetasit; kur në mungesë të rregullimit, ligjtarët, tue shpërdorue auktoritetin botnuer, nuk ndeshkojnë, atëherë ligja përkrahë robin qytetore shndrejtazi.

Në një fjalë, kudo një qytetas, a një klasë qytetasish ase vetë ligjtarët të munden me përdorue dhunën pa ndeshkim; kudo që të drejtat mos të jenë të dame drejtishtë e mos t'i u dilet zot, aty nuk ka liri qytetore, por mbretnon robnija bashkë me dhunë.

Sikurse fuqit fizike të trupëvet, që përbajnë sa e sa shestime planetare, nuk janë aspak të njëjshme, por me gjithkëta rendi i bindueshëm i natyrës e i rruzullit qindron, njashtu ndodhë edhe në shestim moral të shoqnës njerzore. Sikurse njerzt nuk janë të njëjshëm ndërmjet vedit e sikurse fuqit morale e fizike nuk janë të njëjshme ndër të gjithë, njashtu as të drejtat nuk munden me i pasun të gjithë njerzt njëjti. Se i cilli njeri do të hapë veprimin e vet njaq sa ka enërgjin e këso dore ka me u gjetë n' ekvilibër me ata, prej të cillvet është i rrethuem. Mbassi pra fuqit e njerzvet nuk janë njëjti, as të drejtat e tyre nuk mund të jenë të njëjshme; tue mos qenë pra të drejtat e njëjshme, njëjisija do të jët vetëm në rojë e në liri të përdorimit të drejtavet.

Në ç' do qeveri të rregullshme do të lulzojë liriya qytetore e njëjisija do të jët vetëm në përpjestim; përndryshej shoqnija, në dashtë të gjindet në një gjëndje anarkike e barbare, në dashtë të gjimojë nën thembra të dhjetë spotizmit, do të jët doemos e përvetshme. Njëjisija në përpjestim bân me lirin politike, mbas së cillës asnjë qytetas nuk është më tepër se tjetri.

Një njëjisijë e kryeme nuk mundet me u gjetë as ndër demokraci absolute, prandej shestimi i *kontraktit shoqnuer* që mendon se të gjithë njerzt janë të njëjshëm, pse se i cilli është i pavarshëm e për t' a rujtë ketë pavarësi nën vullndetin e vet vullndetit të përbashkët, nuk mund të qindrojë, pse me gjithë që të tănë e shtrojnë vullndetin e vet vullndetit të përbashkët, nuk veprojnë të gjithë bashkarisht me të njëtin këshill e me të njëjten fuqi, kështu që edhe pse të gjithë kanë të drejtë për liri qytetore, asgjë mëngut nuk kanë tagër me marrë pjesë njëjisht në ligjësi e n' urdhën.

Kështu pra edhe pse të gjithë jemi të lirë, rrjedh prej vedit se do të njoftim e do t' u shtrohemi ligjvet, të cillat na e rruajnë e na e sugurojnë lirin.

Karl Gurakuqi.

GJUHËSI

SHTJERRTIME MBI GJUHË LETRARË

Bashkëpunëtor i Z. M. L. në numrin e fundshëm të kësaj së përkohëshmeje me një artikull të titulluem »Shtjerrtime gjuhe hap një shtyllë shumë të interesantshme në këtë perioidike, edhe na tue ndjekë programin tonë, e shofim me udhë një themë të tillë të zhvilluar më sa më shumë, që kështu do të çashtje gjuhësore me shumë rëndësi, por mjerisht edhe të pshëlluna në mjegull, të ndritësohen e të dali e vërteta në shesh.

Tue bâmë këtu vrejtië artikujvet të bashkëpunëtorit t' onë, na nuk po duem me diftuem një spirt kundrështimi, por me treguem se si e gjykojmë çâsh-tjen gjuhësore mbas pikëpamjes s'onë.

Për me dashtë e me bâmë ç' do gjykim mbi gjuhën t' onë letrare, ne na duhet me doemos me qindruem në të mbajtunit e djalektit t' Elbasanit si themel për zhvillimin e kësaj çâsh-tje, e pa t' u shmangë fort prej tij me i shtruem shjtjerrtimet e kështu m' e shkatrruem me shpatën e Lekës së Math nenin e ngatërruem të Gordit; e në qoftë se duem t' i sjellin përmirë-sime këti djalekti, ato t' jenë të tilla, sa mos të na shmangin prej udhës e cila mâ shkurt na çon atje ku e kemi qellimin. Dihet shumë mirë se na jemi në leme të gjuhës, koha nuk na pret e hapi që duem të bâjmë t' jetë i matun edhe i shpejtë; prandej ç' do largim prej themelit që kemi zânë, nuk kish me na sjellë tjetër, veç se të vish-tira të panjehuna që na lânë nd'atë gjumë të rëndë me të cilin shpresojmë se jemi ngopun.

Ndër çâshjtjet mâ të vishtira përmirësore që do t' i bâhen djalektit të Elbasanit kanë qenë *hundaket*, *mb*, *nd*, e *ng*, që shumësisht kanë qenë të zgjidhuna prej komisisë letrare. Pra çâshjtjet që mbetën për me u zgjidhë, nuk janë veç se të pakëta edhe me rëndësi të dytë si në pikëpamje gjuhës-sije, ashtu edhe orthografije. Të tje-rat përmirësime po thuej se janë ve-tëm mënyrat e të thânmës që kanë djalektat e ndryshëm të Shqipnisë, e që të brumueme mbas djalektit t' El-basanit kishin m' e hijeshuem edhe m' e begatuem giuhen letrare. Tue e

marrë çâshjtjen në këtë pikëpamje nga-tërresat e dyshimet që kemi për me i zgjidhë, kishin me na u pakësuem, e kështu edhe na si atdhetarë, që dish-rojmë sa mâ parë me i dhânë një fund të shëndoshët e të qindrueshëm çâsh-tjes gjuhësore, kishin me i bâmë at-dheut një shërbim shumë të math.

Mbassi të pranohet prej të gjithvet vendim' i komisisë letrare, që giuha letrare të trajtohet mbi themel të dja-lektit t' Elbasanit, atëherë prej vetë-vetiu binë poshtë kundrështimet e bâ-me për mënyrën si lypsen shkruem fjalët, a po si duhen deklinue verbat. Bisedime t' arsyshme munden me u bâmë sikur:

1) Ndër ato fjalë ose verba që në djalekt t' Elbasanit përdorën dy llojesh; si për tregim: çils-çels, kedh-keç, djal-djel, skjap-cap, kësollë-kasollë, lâmshe-lemsh, ufëll-uthull, shull-sholl, jestik-jastek, votër-vatër, micë-macë maçë, kacalec-karcalec, karrigë-karigë, fjesht-thjesht, sipër-cipër, tyllyn-tëlyn, me mëshefë-me çefë, me shkijtë-me rrëshkijtë, me rânë-me ra, me bërtitë me kelthitë, me flejtë-me fjetë, me tjerre-me tirë, me gjajtë-me gja etj.

2) Për deklinimin e verbavet sh-ndezni-ndizni, bleni-blini, delni-dlini, jeni-ini, ipje-nipshje, vojtsha-voisha, hângsha-hângërsha, etj.

Këto dy pika kishin me qenë mbas mendimit t' em ato mâ të rëndësish-met mbi të cilat llojeshin shtruen shjtjerrtime t' arsyshme themelore për pa marrë çâshjtjen me gjykimet e vo-gla mbi të mëta të lemta orthografije që bâhen sot prej nenit e titrit shkrim-tar që kishin me hymë në rreth t'a-tyne që duem me i dhânë shkas traj-timit të gjuhës letrare.

Edhe ne na ka ramë shumë herë rasa me pa të gabime orthografije me

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

rândësi të dytë, të bâmuna edhe prej ndonji shkrimtari të vjetër, po na nuk j'a u kemi vûmë vrejtiën, sepse me kritikën e bâmuna nuk kemi dashtë me diftue me smirë, zemërkeqësi ose kryneqësi edhe për mos me i ftofë bashkëpunëtorët t' onë. Kemi pamë për tregim theksin hundak të përdorohet edhe ndër ato rasa, ku komisija letrare vetë me § 11 ka vendue të mos përdorohen, si për shembëll: *ëmën, trêm, gjën, vëm, shêj, qênë, mënd*, etj. edhe të mos përdorohen hundaket atje ku komisija letrare e ka vendue përdorimin e tyne, si për shembëll: *za, zanore, randë, landë*, etj. Kemi pamë edhe disa të meta tjera në përdorimin e *mb, nd, ngj*, por edhe atyne g bimeve nuk u a kemi vû veshin si për arsye se shumë ndër bashkëpunëtorët nuk e njofin mirë djalektin e Shqipnisë jugore, në të cilin këto bashkëzânore janë të mbajtura mât sê miri, si edhe për mos me u dukë se duem të dalim biber mbi pilaf.

Nji ndër çashtje për t' u biseduem mbas mendimit t'em mbetet ajo e shenimit të sasisë, e cila qe zgjidhë prej komisisë letrare me §9 të rregullavet t'orthografisë, e qi jo vetëm mue, por as Z. Dr. G. Pekmezit aso kohe anëtarë të komisisë letrare nuk na qe pëlqye për shumë arsyna. Prej këti shkaku edhe un, çeri sa këjo çashtje mos të zgjidhet definitivisht, jam i mendjes në vend të theksit të mprehtë (') mbi zânore, të përdorohet eja pazâne (ë) ndër rasat gjinore, dhânore e kallzore të numrit veçuer të trajtës së skâjueme t'emnavet femnorë, mbj rasën kallzore të skâjueme t'emnavet mashkullorë, rrâja e të cilvet mbeon me nji zânore të gjatë, mbi rasën emnore të skâjueme e hjekore të paskâjueme të shumorit të fjalvet qi mba-

rojnë me rrokje të gjatë, si edhe mbi tri vehtjet e shumorit t'aoristit të verbavet qi mbarojnë me rrokje të gjatë edhe të mos përdorohet aspak mbi ato fjalë qi thohet se sjellin ndërlikime, si për shembëll mbi fjalët femnore drejtori, dasi, etj.

Mbi ketë pikë kundrështon edhe bashkëpunëtor' i ynë Z. M. L. tue thënë përse të shkruemjëm *dliresi e pastërsi* e mos të shkruemjëm *dliresi e pastërsi*. Po t' a përdoromjëm theksimin si e don fonetika, lypsej vû theksi jo vetëm mbi i-në e fjalës femnore drejtori, por edhe mbi o-në e fjalës mashkullorë drejtori e kështu me shkruem drejtori e drejtori. Me përdorimin e theksavet na, qi sot jemi në leme të gjuhës, kishim me j' a bâmë të vishtirë mësimin e orthografisë, jo vetëm fëmivët, por edhe masës së rritshme të Shqipnisë. Përdorim' i theksavet është nji giâ e vjefshme në metrikë, qi duhet mësuem prej vjerrshartavet, për me i shkruem vjerrshat e veta ndër: *troke, jamba, daktila, anapesta, pentametra, ekzametra*, etj.

Disa gjuhë si frengishtja e greqishtja i kanë këto lloje theksimesh, pse u kanë mbetun trashigim prej të parvet, të cilët kanë dashë tue shkruem si mjerisht po duen sot edhe disa prej nesh, me i shqiptue gjatësinat e shkurtimet në gjithë lloj theksash; por sot secili dijetar freng e grek e din se ato theksime tash kanë të te përtë edhe j' a bijnë komisë të vishtirë të mësuem e orthografisë, e në qoftë se na sot nuk i neqin, këjo rrjedh prej shkakut se gjuha e tyne ka marë nji shtet me atë lloj orthografije nuk mundën me dënuem me milijoni hora të shkruem me atë orthografi.

Tue biseduem mbi çashtje të shu-

morit bashkëpunëtor' i ynë Z. M. L. e dënon vesin e mbrapshtë. qì kanë marrë disa shkrimtarë, tue u mbathun shum emnavet një *ra* ase një *na* edhe i këshillon të ruhen prej një vesi të tillë e mos të shkruajnë *kohëra, koh-na, bimëra, bimna, pijera, pijna*. Ndonse edhe çashtja e shumorit është një çashtje edhe ajo me mjaftë rëndësi, vetëm me një vrejte të vogël ajo çashtje nuk zgjidhet, sepse ajo lyp një kujdesim e shtjerrtim shumë të madh, për arsye se edhe vetë djalekt' i Elbasanit na len ndër dyshime. Kristoforidhi vetë herë shkruenë *rëtë*, e herë *rënat*, herë *kohët*, e herë *kohat*. Gjith ashtu dihet se edhe sot Elbasanit për një emën përdorjnë dy lloje trajtash në shumuer, si për tregim: *degë, e dega, kohë e kohëna, shtretën e shtratna*, etj. Kundrështim' i bashkëpunëtorit t' onë për shumorin me *na*, i lánun pa asnjë vrejte nuk është i qarët, për arsye se ka një lubë të madhe emnash qì në shumuer e lypin me doemos fundin *na* edhe pa këtë fund, por me një tjetër as qì mund të shqiptohen. Për tregim:

Det-*na*, cohë-*na*, kohë-*na*, uj-*na*, dhe-*na*, shpirt-*na*, bar-*na*, erë-*na*, va-*na*, shi-*na*, asht-esht-*na*, mot-*na*, gjá-*na*, fe-*na*, arsye-*na*, tra-tre-*na*, prift-*na*, drú-*na*, gisht-*na*, voj-*na*, shejt-*na*, pêj-*na*, lesh-*na*, mëndafsh-*na*, kumash-*na*, pleh-*na*, lum-*na*, lojë-*na*, bojë-*na*, mish-*na*, krye-kre-*na*, kala-*na*, hava-*na*, drý-*na*, gjëll-*na*, mall-*na*, etj.

Sa për fjalën *komb* mendimin t'onë e kemi çfaqë në një shenim të kësaj periodikë një herë edhe prej atij nuk ndrojmë. B-eja në fjalën zemër është vërter' e tepërt, sepse nuk përdorohet veç prej disa Shqiptarve të Jugut e ajo pakicë nuk mundet me i dhënë

nji rregull të gjith Shqipnisë.

Sa për përemnat *sejçilli e sejçilla*, na e kemi diftuem mendimin t'onë në shenimin qì kemi bâmë në numrin e fundshëm, vetëm po shtojmë se në djalektin e Elbasanit edhe nd' atë të Shqipnisë Jugore përdorohet edhe mâ i shkurtuem: *secili e secila*. Këshill' i bashkëpunëtorit këta përemna me i shkruem damas është në kundrështim jo vetëm me djalektin e Elbasanit marrë si themel për trajtimin e gjuhës letrare, por në një kundrështim të math edhe me vetë mendimin e bashkëpunëtorit vetë, i cili gjith nd' atë artikull i shkruen të bashkueme shumë fjalë të lidhuna, si për tregim: *kryeneçsi, dyzâne, njatëherë, parregullime, jashtërregullime, gjithkund*, etj. Për veç kësaj dihet se edhe tjera gjuhë, kujtojmë shumë mâ të përparueme se shqipja, sikur frengishtja e italishtja këta përemna i ka të trajtuem prej dy fjalve e prapë se prapë i shkruen të lidhuna e jo damas.

Në qoftë se qellim' i ynë është me i' a lehtësue popullit t'onë orthografinë, shkrimtarët t'onë duhet të marrin para sysh jo vetëm djalektin e Shkodrës ase të Shqipnisë Jugore, por mâ parë ndër të gjith të kujtojnë atë Elbasanit, tue i shoshitë edhe tjeret djalekta. Një orthografi fonetike është e vishtirë, sepse shkrimi shqip kish me na u mbushë me theksa përmbi theksa, mësim' i gjuhës kish me u bâmë i vishtirë si vegjëlesë ashtu edhe të rritshëmvet, e në qoftë mandej se gjuha e ynë nuk e merr as sulm kundrejt përparimit, si të gjith e dishrojmë, atëherë taji nuk ka me qenë i tjetërkuit veç i një, qì nuk kemi marrë aspak para sysh ardhjen e atdheut t' onë.

Hil Mosi.

Tempull'i Dodonës.

Prej Kr. Floqit.

(Pason prej Nr. 5.)

Kur avritet njeriu afër kodrës së ktij tempulli¹ me një herë s'yn' i tij haset me një parje bregoresh e pyjesh kaq të kandëshëm e më një ajr aqë të but' e të lehtë, sa shpirti i tij topitet me një herë edhe sa kaqë ndjen nevojen të çlodhet afër rezës të kësaj kodrine për m' u çuditë me pamjen pittoreske e me bukurit' e natyrshme të vendit, por edhe me u mendue e m' u habitë për hërën e hartin e rallë të Pelasgëve për të zgjedhunit e ktij vendi për tempull të Hyjt Pelasgjik. Nji qi është marrë pak a shumë me arkeologji ndjen se për njëjment ktu a vendi i orakleve; fantasi e tij naltsohet me një herë edhe dalë-ka-dalë mendja e tij fluturon në kohnat e mjer-gullta e të kalueme, në kohna të herta prehistorike ku tregimet e turbullta e të ndryshme të poetve, të historishkruesve të skoliastëve përpiqen njana me tjetrën të mshefta e të ngatrrueme gati t' ja trullojnë mendjen e t' a hutojnë.

Kur hypën majen e kodrës të Gardiqit ku gjindet tempulli, ana jugore shef se kunorohet me një avulli të madhe me mure pelasgjike ose kyklo-pike. Në kto shëmtyra shifet një qytetzë (akropolis) prej atyne m' a të vjetrave, polygonale e e fortë, pa gëlgjere, pa çimento; një shkallë mjaft e gjatë afër 60 kambësh, qi shtrihet nga an' e të lemit njifet edhe sot e përbhë.

1. Shkruesi i ktyne radhëve ka shkue edhe vetë e i ka vizitue dy herë kto vende. Disa prej idretesave e sendeve të tjera qi përmend Pouquevilli sot nuk gjindon as pak; do shëmtyra poshtë e përpjetë kallzojnë se edhe në një kohë jo të larkme ishin edhe mure e dyer e avulli të tjera.

me me gurë të trashë katërçipash, m' andej një tjetër avulli, cilës vetëm gërmadhat i njihen, edhe kjo, mbas shkrimtarve të permendun duket se do t' ish bana e Sellijve, sherbtorve të Hyjit; përfundi kësaj shkallë gjinden dy puse, prej të cillve njani ka pak ujë e tjetri është shterrë.

Historishkruesi *Didymos*² refen se një dravar n' emën *Hellos*, aj e ka kallzue piksëparit oraklin e Dodonës.³ Kshtu duket se Pelasgët aso kohet ishin mjaft të përparuem sa kishin çpikë edhe spatën për me pré drû. Një e tillë spatë difton se ka gjetë edhe Pouquevilli kur ish konsull i Francës pranë Ali Pashë Tepelenës.⁴ Edhe ky thotë se pa qenë një i tillë drû-presës, tempull' i Dodonës nuk do merte famen qi mori.⁵

Epir' i vjetër ish mbuluem rafsh me pyje të dendur, cilët ishin ndenjet e njerësve të parë, cilët mas theogonin e Hesiodit, ishin msue me jetue brenda në trunget e lisave të thelluem prej motit.⁶ Kta lisa shekullorë përmbanin në gjë të tyne edhe njerës mashtrues (hypokritë), cilët bukur fort dijsin me e rrejtë popullin e ngratë e pa-dreqzue, edhe gënjeshtra ose mashtrimi ish një sent aqë i lehtë sa i kandshëm ish pelqimi i popullit me t' cilin ky e aprovonte rrenën e bukur.

2. Komanderi i Madës së Romerit.

3. *Ellos o Protomos os fusi' p'atos katadheik-sai to m'aleion* — Drutari Hellos thohet se ky i pari e i lloz oraklin dalldtasin e Dodonës.

4. Pouqueville 1800.

5. Missionnaire d'un Dieu inconnu, celle qui annonça le Jupiter de Dodone serait peut-être démentée par le fait que jamais, sans un bûcheron de la Thèrope qui découvrit l'oracle, auquel on éleva un *hieros* semblable à l'autel, qui eût bien-tôt ses rites, ses rites et une célébrité aussi étonnante que son origine avait été obscure. Pouquevilli.

6. Vet e përmend edhe vjershtori latin *Virgilius*. Gensque virum, truncis et duro robore nata.

Mjerisht kso rrenash edhe sot i adopton populli tue besue sende të mrekullushëm, gjëna që së munden të ngjasin kurrë, vetem e vetem se i pelqen më fort të mashtrohet se sa t' a peshojë ç' do çashtje e t' a kritikojë me logjikë; kshtu bâhet fli i një rrenacakut.⁷ Kta pyje për ndryshe ishin të pa-avritun prej popullit cili i dronte tepër. Kshtu ngjet edhe për tempullin e Dodonës, edhe kështu druni i saj i mrekullushëm, i cili tundej e lkundej gjith sa herë lypnim kshillen tui diftue vullnetin e Zotit, ish i adhureshem edhe kish mrekullin e naltë të pergjigjej më shumë gjuhë.⁹

Si thamë edhe më nelt druni i shejtë (*ierâ figôs*) i oraklit të Dodonës tundej sa herë që shtektarët lypshin prej tij fallin, edhe jo vetëm tu-

ndej po edhe nxirte e edhe një farë zânit, cili ish zâni i Hyjit i çpallun e i shpjeguem me anë të oraklit sa do që edhe me të tjera mënyra ju kallzohej falli shtektarve, si b. f. me anë të një legeni të rahun prej një kërbaci të trunçte. Historishkruesi *Suidas* na jep një shenim të posatshe për që druni i shejtë tundej¹⁰. Pouquevilli thotë se nuk â çudi se drun' i shejtë tundej edhe prej ernave të veri-pere-ndimit cilat dominojnë në fushën e Hellopis (të Janinës)¹¹ edhe të cilat janë shumë të shpeshta e të rregullshme. Gjith ashtu kto erna ishin njato që tundein edhe kërbacin automat që rrihte legenin e trunçte.¹²

(Prej shkakut të lëndës së shumë pasimi i fundit mbet për numrin tjetër)

Pali i Bardhë.

THÂNË.

Ndër ato male kah veri-lindja e Shkodrës, të qytetit të Teutës, e që prej sa e mbajmë në mend, thirreshin e thirren edhe sot Dukagjin, gjindej, ndër kohë të lashta, një shtëpi bujare e fisnike, që, tue u mbiemnuem prej

malsis se kû banonte, quhej Dera e Dukagjinit. Prej kësaj dere kreshnike duel dikur një pinjuell i bukur, jo vetëm për hijeshi e pashi shtati, por edhe për veti e cillit të çmueshëm të shpirtit, pse zemër math, trim e burrë i vërtetë. Pse i njomë e i bardhë, si t' a kishin nderguem zânat e djalit me gjithë vet, gjindja e shtëpisë e tierët e paten quejtë, qysh në vërrin, për bunim, Pali i Bardhë e me ket emën kje thirrë edhe më vonë.

Kur Pali u rrit mrrijti të pistak

7. *Mundus vult decipi* Me të drejtë të plotë thotë Pouquéville: Le premier devin ou prophète fut le premier fripon qui rencontra un imbecille (c'est-à-dire le peuple ignorant), ainsi les oracles sont de la plus haute antiquité. D. m. th. i pari profet (fall-rëfyes) ish i pari vagabond cili hasi më një budallë (d. m. th. popullin e pa dijshtëm) e e mashtroj, kshtu fall-dhânsit janë shumë të vjetër.

8. Ek dryës ypsikomolo Dhios vouldin ypakousai-Prej drunit kryenaltë dëgohej vullneti i Zotit. Homère *Odys* I. XX.

9. Dryn polyglottan — Drû shumë gjuhës, si i thotë edhe *Sofokliu e Plutarchu*.

10. Eisionton ton kanteuon nono eqineto i drys dhithem ihoûsa. d. m. th. kur minin na lypsit tundej druni kish të tingllur.

11. Janina ka qenë një qytet bekulluer, si difton historija, qendra e shpirtit për gjithë edhe djepi i mythologjis. Kjo ka ndryshuar më emna në kohët e kaluara për se emna e ri «Janinë» e morri prej imperatorit Jan- (Jani) Aleks Komnenit, cili e goditi të rrehtë në vitin 1118 mbas Kr. (shif edhe Pouqu. I, 140).

12. Pouquéville II. 459.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
SHKODER (2018)

me marrë armët, ra ndesh me një shoq t'atyne maleve, u kap keqas me atë e pse e ndjeu vedin të fyem rëndë e kah nuk mund të duronte kore, hoq e vrau: ra në gjak e në gjak të njaj të fortit, pse edhe shtëpia e të vramit ishte aso dere, qi s' e kishte pasë kurr zejën m' u koritë kështu qi Palit i u desht m' u larguem shtëpis, gjinis e malit të vet.

Duel, pra, Pali prej fisit të vet, prej Dukagjinit e u nis, tue marrë udhën kah Mali i Zi. Prej Dukagjinit, tue u drejtue kah veri-prendimi, ra ndër fise të barkut të Keqit, ndër ato fise, qi sajojnë sot Malsin e Madhe të Mbishkodrës. Gojdhâna e vjetër na tregon si Keqi i motshëm pat lânë pesë djelm, të cillët mbas emnit të t'et, paten qenë thirrë Bâkeqi, Piperkeqi, Vaskeqi, Kraskeqi, Lazërkeqi. Këta, mbas dekës së Keqit, të t'et, u dën e u shkepen njëni prej tjetri, tue e ngulë se i cilli bunin e vet n' ato vise, kû mandej, me kohë, u sajue prej të parit vlla fisi i Trieshit, prej të dytit ai i Pipërit, ani i Vasheviqit, i Krasniqit e prej të mbramit, prej Lazrit, fisi i Hotit. U ndal sa u ndal n'ato fise e kalou përtej, tue u rrasë nder lagje të Shpûzës së sotshme, në fis të Martiniqit. Gjithkund Pali qe pritë mirë e me nder, pse zâni i tij, si pinjuell i njaj dere të madhe e të përmedun për trimni e burrni kishte pasë marrë hapër, kishte pasë kapërcyem pertej rretheve të fisit e të malit të tij. Kur hyni në Martiniq e pau vedin në sigurim e kështu e dau me ngulë n' at fis, kû nuk u qell m' u njoftë me krën e të parë t' atij mali e u sull me aq njerzi e tregou aq urti e i hângri zemrën e të madhit e të voglë e qe thirrë shumë herë me dâm gjygi ndër sa të degame' qi ndodhshin ndër-

mjet njanit e tjetrit. Sa herë n'at fis të Martiniqit u bânthe ndonji treg, krënt u mblidhshin në kuvend për me pleqnue e përherë thirrshin edhe Palin. Ndodhi një herë, një aso tregjesh, ndërsa krënt ishin mbledhë në kuvend, qi ra aty pari Sh' Elena, e kurrnjani ndër ato të parë s' u kujtue me e shiquem at zojë, jo qi mâ me e nderuem; por Pali, tek pau brofi në kâmbë në shëj bindije. Aq fort i u pelqye Sh' Elenës nderimi i Palit, sa u ndal, i bân me krye si të donte më i diftue se kishte një fjalë me të, edhe ai i u afrue me të shpejtë e ajo, tue e treguem nevojen, qi kishte për të bâm një rrugë, kah veriu i atij vendi, i u lut t' a përsiellte. E të dy bashkë, tue ram bregut të Zetës, u futen nëpër ato gryka të rrmajta e të gërmueta.

Kur Sh' Elena mrrijti atje se kû e kishte qellimin, i u fal nderit me gjith zemër Palit e urou tue i parathânë se barku i tij kishte për t' u shtuem për t' u shumuem e për të pushtuem gjith at dhë. Këtheu Pali në fis të Martiniqit e atje, ngullma e tij e shtëpni m' u martuem e Zoti bekou martesën e tij e i a reshi shtëpin me djelm e varza.

Dikur mbas shumë kote prej këtyne të ndodhunave, tue qilluem Pali në një aso tregjesh me krën të vendit, bîni një e degone, e fillu zû fill prej kurrigâ sendi, por qi pat rrethtime të mëdha e të randa për at fis. Ndër sa krënt kuvendishin ndër vedi, atje n' elon të tregut, due prej njaj kaçube m' u lepur, por sa e hetuen disa djelm të ri, të vûn mbrapa, tue e gjuetuen me gur e dikur edhe e mbyten. Këjo vrasë e vogël qe shkaku i njaj zërm të math, pse «jo, un e vrau» njani, «jo por un» tjetri, filluen atë djelm m' u kapë ndër vedi e, fjalë

mbas fjale, kapërcyen në të bame,
rroken armët e madje dikush u vra.
Edhe populli atëherë muer pjesë, kush
tue i mbajtun pajë njanës anë e kush
tjetrës; krejt populli u da në dy lagje,
tue luftuem ndër vedi e tue lënë shtrim
për tokë shumë të shituem e shumë të
dekun. Por me kaq nuk mëni ajo e
zezë, fisi u dërmue, u rrenue e u pa-
rrit. Barku i Palit përkundrazi, u
shumue e me kohë pushtou të gjitha
ato vise, tue u kryem kështu urimi i
Sh'Elenës. Prej emnit të Palit të Bardhë
u quejtën nipat e tij Palabardh, qi u
rritën e sajuen një fis të math e të
fort, i cilli, pse nuk ndoq fën katha-
like, qi pat Palë, por dishmou besen
orthodhokse, si fiset sllave, qi vishin
mâ kah veri, u sllavizue e sot thirret
Bielopavloviq, përkthym fjalë për
fjalë prej ëmit shqyp.

M. L.

Vallja e djepit

Kushtue qytetit të Korçës,
djepit të liris Shqyptare

Korçë, o Korçë, o ganxh'e e lule!
Ç'i le pas shoqet e tua!
Si trimi në ball' u sule....
T' a paçim për jetë hua!

N. Frasheri.

(Shkrue mbas këndimit të një nânës
shqyptare)

O, o, o, po të kndon nâna:

Të kndon nâna të vjen gjumi,
Te kam lidhë, e të perkundi;
Kjoftë i bardhë, qi vjen pëllumbi!...
Kjoftë i bardhë, qi vjen me t'marrë,
Vjen me t'marrë, me t'rritun shtanë.
Flëjë, moj njome, kndoj ti nines,

Si i këndon gugaçi vides!
Flëjë moj njome, kndoj ti gjumit,
Si i këndon vida pëllumbit!
Pëllumbi, aj krahë shkruemi.-
Flëj, o gür i pa çëmuemi!
Pëllumbi ka krahë e fletë,
Ti më paç o shndet e jetë!
Ti më paç jetën të gjatë!
Ti më paç fatin të bardhë!
Fatin ty Zoti t' a shtoftë
Gjith dishiret t' i mbaroftë!
Kû të dhem. atje t' pushoftë,
T' ligë e t' keqe kurr mos t' çoftë.
Të ligat gurit e malit,
Të mirat gushës e ballit,
Të ligat malit të shkretë,
Kû as pulë, as gjel mos t' jetë,
Kû as bër, as gjeth mos t' ketë.-

O, o, o, gjumi te nina,

Te nina përmbi kasnak,
Ëjë për herë të ndejshin ngjat,
T' dhaçin msim edhe uratë;
Mësim te âmbel e të butë,
Me u bâ një djal' i urtë.
Flëj, moj njome kjoftë urue:
Nat' e ditë, fjetë edhe çue;
Kûr të dalsh ndokah me shkue,
Për nânen me u mundue.
Ç'do qi t'bâjsh, t'u dhashtë e mbara!
Gjithkah shkojsh, të daltë përpara!
Gjithkah vojsh, eardhtë përmbapa!

Bir mos kjaj, se ty t' kurrë nâna.

Të perkundë e t' kndon si zâna.
Po, mjer aj, q' nuk t' nânë!
Mbete si keta e pa nânë...
Pa ti dueje nânen mirë,
Memëdhenë: Shqypnin e lirë!

H. Gjylbegaj.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARRIN BARLETTI"
(2018)
SHKODER

H i s t o r i .

Gjendja e kalueme e qytetit të Durrsit.

Prej Dr. Konstantin Jireček-ut.

Ana e bregut t' Shqypnis qi shtrihet prej grykës së Drinit afer qytetit të motshëm, Lezhes, e deri në Vlonë, është një rrafshinë e gjënë e e ultë me pak fort vende të teruna e me naltisina të paka. Në dimën krejt vendi, shka merr prej Shkodre e deri në Vlonë ndërrohet në një kënetë. Ndër kohna të përparshme limanet e vendet më me rëndsi të këtij dheu kanë qenë kepat qi delshin në det e grykat e lumnavet të mëdhaj. Hellenët e motshëm të Korkyrës (Qerfoz) themeluen në ket vend dy koloni e të hollat - argjanti të tyne gjinden ene sot n'anë të veriut të gadishullit ballkanik e të lumit Danub. Njena ndër këto koloni xuni vend në Durrës, i cilli qe gjithmonë një qytet deti i rëndsishëm; e dyta, qi është më e re se e para e gjindet kahë jugu, qe Apollonia »në gji të Jonit,« e themelume pak larg bregut të detit ndërmjet të Semenit, qi u quejte *Apsos* në kohë të moçane e *Devol* në kohë të mjesme, e të Vijosës, qi heret u quejte *Aôus*. *Apollonia* qe për disa qindvjeta një qytet i madh e i pasun, por më von u shkretnue për shkak të gjendjes së keqe e të sëmundë, tue qenë se ishte ndërmjet të lumnavet e të kënetavet; ky vend për më të mbramen herë përmendet në të VI. qindvjetë mb. Kr. në kohë të perendorit Justinjan. Sot nuk i ka mbetë tjetër përveç se mungadja greke »Panagias Apollonias« qi gjindet mbi një naltinë, e katundi Pojan, i cilli është i banuem prej Vllehsh -Aromunsh. (shif Weigand, Die Aromunen I, 84 e Patsch, Das Sandschak Berat in Albanien, Wien 1904). Vendin e Apollonies e

xuni qyteti Aulon, i cilli kje ndërtue më kahë jugu (aulon greqisht d. m. th. fushë, gropë, kanal) e qi përmendet në të dyten qindvjetë mb. Kr. të Ptolemaios e ky është Vlona e sotshme e cila e ka kështjellin në Kaninë.

Dhetë kilometra kah jugu prej grykës së Drinit gjindet gryka e Matit me një katund, qi quhet Bregu i Matës. Npërmjet të këtyne lumnavet të Shqypnis u qitte jashtë prej pyjeve, qi ishin afer bregut lëndë ndërtimi e sidomos drû lisi, qi sot nuk ka me aq shumsi si përpara; mandej u dërgonte ndër vende të hueja prej këtij vendi mëndafsh, voj, mish, lëkura, peshq, e sidomos njala e putarka, por artikulli më i madhi qenë drithnat. Prej vendeve andej detit u bite në ket vend vënë prej Dalmatis, qashta (cohna) prej Italis, armë, reme gjithfarësh, sheqer, biber, gjana t' arta, pasqyra, etj.

Më kah jugu derdhet në det lumi Ishëm, i cilli vjen prej Tirane e qi në të XIV. e XV. qindvjetë u njihte me emën *Isamo*, *Dyssamun* me një treg të vogël e në grykë të këtij lumi u ndërtojshin aso koha edhe anija.

Mbas kësaj gryke vjen kepi *Rodon* (121 m.), qi është mbatimi i një vargu kodrash nat 200-300 metra. Në kohë të mjesme u quejte *Rodon* krejt vendi rreth këtij kepi ndërmjet të lumnavet Ishëm e Aulon. Në ket kepi u gjindshin kisha të vogla e mungade (kuve-nde). Qysh në vitet 1324 përmendet në kishin qi përfshite sundimi i fammës Topija »Sancta Anastasia alli Rodoni« qi njihtet edhe në XVII. qindvjetë. Aty afer ishte mungadja »Sancta Maria de Rodono« me një abat katolik e, shka duket, ky abat ishte

i urdhnit të Shën Dedës; kisha ishte e bukur e e pasun e kishte edhe një kopësht. N' anë jugore të kepit u gjindte një kishë e Shën Pjetrit. Skandërbegu themeloj mbi ket kepi një kështjell, rrenimet e të cillit shifen ene sot, Raguzant në vjetë 1455 e këshilluën mos me themelue «oppidum ad Redonos» (qytetthin në Rodon), por ai u merrte vesht me Venedikasit për «*instauratio loci Rhodonorum*» (përmirsimin e vendit të Rodonvet). (Ljubic 10, 399). N' anë të veriut është mungadja franciskane e Shna Ndout, e cilla qe themelue përsëri në vjetë 1852; kisha ë motshme, qi gjindet aty

për brî, është një rrenim në shtyll romak me përларime e dhenarime greke. Mbi kepi, sot për sot, gjindet një fener. Në XIV.-XVI. qindvjetë Rodonezt patën një zâ të keq, pse msyishin natën me lundrat e veta të lehta, anit tregtare qi kalojshin andej pari.

Në rrafshinë të frytshme të Sh' Jakut, ndërmjet të kepavet të Rodonit e të Palit e qi është 5 orë e gjatë, gjindet gryka e lumit Arzen, qi Anna Komnena e thrret *Charzanes* e qi ndër shkrime të XVI.-XVII. qindvjetë quhet *Argenta, Arzenta*.

(Vijon)

Karl Gurakuqi.

OMER - PASHË - VRIONI

Ideali e dëshiri për një Shqypni vetëqeverimtare, të çkëputun prej Turqijet ka qenë një send i vjetër, mbasi jo vetëm qysh në Ligjen e famshme të Prisenit (1878) por edhe më parë disa prej burrave të shkelqyeshëm shqyptarë e nderonin ket qellim. Një prej atyne burrave qi ushqejshin një mendim kso doret ish edhe *Omer Vrioni* pashaj i dëgjueun i Beratit, për të cilin po bajmë fjalë këtu.

Omer Vrioni zbret drejt për drejt prej fisit të famshëm *Paleologëve Vrionas*, të cilët në kohë të imperatorit Byzantine ishin dhespolet e Muzeqesë në Shqypnin jugore. Stergjishtat e Omer-Vrionit mbretnuen brez mbas brezit deri sa vdiq i madhi Skander-beg. Paleologët-Vrionas ndaheshin më dy fise, prej së cilave njëni u bënë musliman në kohë që Turqia gadhnojë Tosknin edhe tjetri mbet i krishtenë, tue lënë Shqypnin e tue u shpërngulë në ishullin e Qefallonis,

si edhe më andej në Zaqyntho e Korfuz e gjithë Eptanesin, qi edhe sot gienden prej shternipave të tyne.

Sa ish djalë Omer-Vrioni dukej shumë i mënçim e krye naltë, e tue ditë fisin e gjakun e tij mbretnor, nderote gjithë punë të mëdhaja e kurrë s' e linte të qetë megalomani e vet i vetmi fëllqinar (rival) i këtij ish Ibrahim pasha, i dhëndri i Kurt pashajt, sunduesit të Beratit, e ky ish kaqë anmik i math i Omer-Vrionit sa u shterngue me ikë në Alia e shtektoj te Mehmet-Alija, cili aso kohë kish luftë me Qojlemetë, kurse Omer ynë i dha shpatën e vet për ndihmë Mehmet Aliut. Aty ndërr shumë kohë tue luftue, tue u msuë e tue u forcue për m'u kthye edhe një herë në Shqypni e m'u kthye me çetë tue ç'do kundështar anmik.

Dishit qi tij ish gjithmonë armët e kualt, për të cilët kual kish një mani të mbante e më shumë e të ushqen-

te ata mâ të mirët, tue ju hypë për ditë e tue diftue shtatin e tij burnor e trimnën luftake. Der atje arrinte zelli i tij për kualt, sa më një luftë kundra Suljotve hypi më një pelë të bukur prej Arabijet e u shtye deri në karakollet anmike, pa marrë para sÿsh rreziqet e mdhej, vetem e vetem për m' e lypë pelen, tue qenë gati me dhënë gjith pasunin e vet për njat pelë, por mjerisht Suljotët nuk ja dhanë e kshtu Omeri i ynë kthen krejt i dishpruem e ra i lik për mâ teper se dy muej!

Si fitoj famë të madhe e bâni të mjaftë pasunë në Misir kthehet në Janinë e bashkon fuqin e tij me atë të Ali pashë Tepelenës. Së këtejmi me fuqi të mdhaja i turret Ibrahim Pashajt, sunduesit të Beratit, të cilin e mund, e qet jashtë qytetit e i zapton gjâ e mall sa kish e kshtu bâhet i zoti i Beratit, tue përmbushë kso heret ate mâ të madhin e mâ të shejtin për të qellim, për të cilin kaq vjet tash ish mundue.

Mbas prisnjës së Ali Pashës, Omer Vrioni tue pamun vedin në rrezik u bashkue me ushtrinë e Sulltanit, por mjerisht ktu e shifte se nuk njehej në shkallen e parë të pashallarve e vlef-ta e tij së njohej. Posë ksaj po e shef edhe Shqypnin në një gremin të madhe gati të për mbyset e të shlyjet. Tue pasë prâ një patriotizem të gjallë në shpirtin e vet u njoh me të gjith Kapitanat Suljotë e Grekë të asaj kohe (1818-1821 mb. Kr.) të cilët me anë të shoqnës kombtare «Filiqi Etatria» vepronin për shpëtimin e Greqis prej thojve të Turqis. Mâ fort merret vesh me mâ të dukshmin e tyre kapitan *Odyssë Andëutson* prej Levadhijet me të cilin edhe besë lidhi për me i ndihmue ky kryengritjes greke,

e mbasi të shlirohet një herë Greqija, mandej edhe kta do t'i vijshin ndihmë Omer Pashajt për me pshtue edhe ky Shqypnin e kshtu të formoheshin dy mbretin, njana nën Andrûtson, tjetra nën Vrionin. Ky me gjith shpirt e besë shqyptare ju ndimou Grekve, po mjerisht ata si mbaruen qellimin e vet e lanë në baltë! Me zemrën të coptueme Omer Vrioni kthehet n'ush-trit' e veta, tue pa ândren e tij të shdukun edhe një herë, e kshtu i dishpruemun nuk ka dashtë as urdhnave të Hurshid Pashës t'u bindet, por u hoq më njanë tue jetue në një melan-koni të pa-premun, si njeri vehtjak deri sa mbaroj jetën ky i madhë burrë!

Kr. Floqi.

Argtim theatruer.

Me 14 të Statorit shoqënjia «Vëllaz-nija» paraqiti në salë të Kinës një komedi «*Dy shërbëtorët*», të shkrueme lirisht prej Z. Hil Mosit, mbas *Goldonit*. Nonse origjinali e tregon vendin e njerzisë e komedisë ndodhë në Itali, edhe kësaj herë në Mosi dijtë tue e shkruem këtë komedi me i dhënë një trajtë aqë shqiptare, sa me u dukë mâ fort një origjinal, se sa një përkthim.

Komedija paraqet dy shërbëtorë: Rremen, shërbëtorin e vjetër, i cili tue e drashtë se shërbëtor i ri Tafa kish më i madhë gjymëni e bakshi-shëvet qi kthe prej miqvet të zotnisë se vet, me një letër të rrejshme përpigjet me e dëbue Tafën, i cili si i zëpjet qi asht e kupton dredhinë edhe me u veshë me petka të ish-zotnisë së vet me uniforma të një kapitani, i cili për njëheri asht edhe ungi i zotnisë së

ri, me dredhin' e vet tue folë një shqipë të përzieme me turqisht, e dëbon Rremen prej shërbimit. Rrema tue e dijtë se Tafa nuk e njëf edhe zotninë e ri vishet me petka të zotnisë edhe tue folë në djalekt tosknisht qi përdoron, zotnija e mërzitë aqë fort Tafën, sa e bân me dalë prej shërbimit. Tafa tue pasë marrë vesht prej Rremës se në shërbim pritej me ardhë edhe një katundar prej rrethet të Gjakovës, vishet me të shpejtë me rroba të kopështarit edhe i pa njoftun prej Rremës, shtihet si një shërbëtuër, i cili e ka mendimin ç' do dredhi qi të shofë me ja treguem zotnisë. Rrema e cili më parë tue e pandehë Tafën për katundarin, i ka thënë se kish me i ndalue ç' do muej 2 mixhida prej rrogës, trembet edhe pajtohet me Tafën, i cili më në fund hjek maskën edhe si njëni i kupton dredhinat e tjetrit, rrokën e mbeten dy miq të dashtun.

Rremen e luejti *Z. Cin Daija*, i cili me natyrën e vet qesharake e kreu mjaft mirë rolin e vet. Pjesën e Tafës e bân *Z. Lazër Gurakuqi* i cili me natyrën e vet gaztore bân me u qeshë popullin qi kish ardhë për me ndigjuem.

Ndër pushime *Z. Luigj Filaj* i ra me pjano disa copave muzikore, tue kënaqë të gjithë ndëgjojsit.

Shokët *Luigj Kakarriqi* e *Karl Gurakuqi*, tue kryem njëni detyrën e një dirigenti e tjetri atë të një souffleurit nuk i lënë amatorët me gabuem as në një pikëpamje.

X.

Sherim: Të gjithëve u bëmë falënderimet t'ona më të përzemërta.

„Vëllaznija”

Osoja i Falltores.

Kushdo qi hyn në dritëshkrojen «Marubbi» ka për të pa aty, vendue në një shkaj të një saloni, një statue të vogël në shembëllesë të një burri fryçalak, ndejë kë bëturqisht, me saze në dorë e me një gotë përpara. Qe ky është *Osoja i Falltores*, mbi jetën e të cilit po due me dhënë një shkurtim.

Seicili komb ka gaztorët e vet, të cilët nuk i harron, edhe mbasi ata të kenë mbyllë sytë e të jenë shkëputë prej rrethit të tij. Shkrimtari i kujton ata me pendë të vet, përshkruen jetën e tyre, përmbledh bëjtat e fjalët qesharake, me të cilat ata, për të gjallë të vet kënaqëshin e argtojshin ata me të cilët jetojshin.

Kshtu b. f. populli jetik grek u kënaqë me Esopin, pse nder argtime, darsma e festa fjalët e tija ja bājshin të lulzueshme kohën; tyrku nuk e qet kurr në harresë *Nasry'ed Dinin* (Nasradini); germani nuk i shlyen as një hera fjalët qesharake t' Eulenspieglerit e itajani kënellet për punë të Rubinetit.

Po na Shqyphtarët a thue s'e kemi Esopin ase Nasradin t'onë?

Po tek e kemi: *Oson*!

Osoja i Falltores ishte i lemun prej prindsh të vorfën, në lagje të Dergutit të Shkodrës aty ban Shatori i vjetit 1838. Ati i tij Seloja u endëte rrugave pa punë e e ama Hamideja hynte e dilte për shërbim të beglervet e t'agallarvet, për me u qitë fall zojave të tyre, por për me i ditue pale se sa fort e donte burri e kuej për me i dhënë shahriqin (mush-tullukun) se zytyr do t'i falte një djalë, punë qi dishrohe fort Zoja etj. etj. kështu qi me këtë zëje Hamideja mujte me mbledhë pak të holla, sa me shujtue vedin, burrin e djalin Oson. E mu

për këte arrsyë edhe Osoja i ynë u quejt "Osoja i Falltores," me mbiemën të s'amës e jo kah i ati, sikur është gjithkund zakoni.

Moshën fëmijare Osoja e kaloi rrugave. Nji bëmireë nji herë e çoi bashkë me fëmij të vet në mejteb të Fusha e Teqes në Pazar, por këtu nuk ndej Osoja veçse nji javë mandej u da.

Nji herë Hoxha i mejtepit j'a kishte pasë ngrehë veshin Osos, pse nuk kishte pasë dëjtë *birinoktat*. Osoja si fëmi i pa *hajr* qi ishte e qi nuk mendonte tjetër, veç me trillue punë të përçudshme, dau me j'a bā Hoxhës nji rrem.

Hypi nji ditë prej ditësh tinëzash, në tavan të mejtepit e prej andej, me çep t'ibrikut nepër plasë të drrasës, j'a dikoi Hoxhës do pika ujit çurrjel bash në nji kind të *xhybes*. Hoxha i ngratë, kujton se e lagu ndonji micë edhe kapë fshisen e me bisht të saj rreth tavanin për me trembë micën. Osoja prap tinëzash ulet poshtë, e gjën Hoxhen tue la kindin e *xhybes*;

— Hoxh' Efendi, i thotë Osoja, çka je kah bān aty?

— Hiqmu qafet, more shejtan mos m' u gjind ferrë, i giegjet Hoxha, mandej i kalxon se e kishte ndye nji micë.

Ja këthen atëherë Osoja Hoxhës: Efendi, Efendi; njishtu po mirret uha-ja e nji të ngrehunit veshi!

Hoxha, kujtue prej kësaj dredhi, kapë Oson e me ndihmë të fëmivët e shtien në felakë, deri sa ja çon shika mishin e kāmbevët. Pra për arsye Osoja dahet prej mejtepit e kapë rrasë-buqin, lojë qi ati ja kishte kānde mā fort.

(Passon) *hoxha* J. Tafilaj.

Mjeku i shtëpisë.

Livrizë.

Livrizë mundet me mrrijtë m' u bā disa metra e gjatë edhe hyn ndër

zorë të njeriut, kur ky të hajë mish të paziem ose të papjekun mirë, sepse ka disa lloje mishnash të ligj qi mbajnë kokrriza qi kanë mbrendë farën e livrizës. Këto kokrriza mund të mbyten vetëm prej të ziemit ase të pjekunit të tepërt, por kurr prej të bluemit e mides. Pra këjo kokrrizë hyn me mish të lig ndë zorë të njeriut, ku mandej rritet e bāhet e gjatë. Kur livrizë fillon e rritet, atëherë nis e lëshon disa pjesë të trupit të vet, të cilat janë të bardha, të forta e deri nji qindametër gjatë, e qi kanë prap farë kokrrizash mbrendë; këto pjesë hāngër prej ndonji shtëpise e përtrijnë përsëri livrizën.

Livrizë mund të sjellë shumë pengime në trup të njeriut, si: *parregullim në të dalun jashtë, dhimë kreje, ū, dhimë barku, dobësim, të zbetë*, et.

Ndodhë ndonji herë qi njeriu të ketë deri më katër livrizë ndër zorë edhe nuk din gjā, nga shkaku se nuk i sjell pengime në trup.

Sidomos mish' i kaut i lopës edhe i thiut mundet mā fort së ç' do mish tjetër t'i ketë kokrrizat e livrizës, prandej njerzit qi janë *barishte-hamës* nuk e kanë kurr ketë krymb kaqë të merzitshëm.

Mënyra mā e mira me u ruejtë prej livrizës është: Mos me hāngër kurr mish të papjekun e të paziem mirë.

Livrizë hapet në ketë mënyrë: Me mbajtë perizë për gjā nji javë, tue mos hāngër mish qumësht e gjella me mīll e qi i pëlqen krymbit; vetem me hāngër qapë, hudra, preshe, pultrij, tranguj, të pazina, etj. Livrizë mandej fillon e ketë ū e për m' e dëbtim, të hesërmen mbas perizës pilet m' uvoj i trashë, ase dy a tre napa me ekstrakt firi (lat. radix polydii maris); nga ndonji herë nuk është aspak nevoja e hapavet, se pse

pak voj i trashë ose një çaj e qet me të shpejtë livrizën jashtë.

Një bar mjaft i mirë kundër livrizës është hamja ndërmjes ninueshëm berthamë kumujsh e me i grimcuar mirë me dhambë.

Edhe voj i ulljvet i pimë mbas një tri ditësh ninueshëm e qet livrizën jashtë.

M. K.

Rrotull Shqypnis e Shqyptarve.

(Do shënime të nevojshme)

I pari libër shqip ka qenë libri i *Dom Gjon Buzukut* nën titullin «Antichissimo Messale Albanese per antichità tutto straccato» i perkthuem edhe shqyp e i botuem më 1555 m. K.

I dyti ka qenë libri i *Frangut të Bardhë* (Francesco Bianchi ase Bardhi) nën titullin «*Dictionarium latino epiroticum* per Fr. Blanchum» shtypun më 1635 m. Kr. në Romë.

I treti ish libri i njoftun i *Pjeter Bogdanit*, arqipeshkvit të Shkupit më 1635 m. Kr. çpallun në Padova të Italisë.

Humboldti (Alex. von Humboldt German prej Pommeranijet) tue analizue luftat e Lekës së Math thotë se, të shkuemit e këtij burri n' Azi duhet njehun si një e shkuemur me ditunë. Ky zbloj një botë të re të pa njohun deri në kohë të tij.

Victor Hugo, thotë se Aleksandri i Math bëni me *Kordhë* për Azin një të qit Kristof Kolombi bëni me *bussollën* për Amerikën. Edhe njëri edhe tjetri zbuluan nga një botë të re.

Arqeologu german *Bopp*, cili për shumë vjet studjoj gjuhën shqype sprovoj kjarisht e me dokumenta se gjuha jonë është nga më të bukrat

gjuhë Iranike prej trungut të math indogjerman, ose Indo-european, e nga më të amblat, e se gramatika e gjuhës shqype ka shëmbëlla të plotta e afim të math me gramatikat e tjera të gjuhëve indogjermane.

(Pason)

Eordensis

Lodra.

Lodrat e Nr. 5 qenë të zgjidhuna prej Z. Gjon Kurtit edhe prej Z. Ernest Kolendës në këtë mënyrë: *vooja, zogu i pulës, marimanga, Bardhylli, Goethe, Gumenica, Vranina, sherbela, djersa e Volga e Nili.*

1. Shka është më vjetër ndër gjitha sendet që ka riuzullimi?
2. Shka është më e bukur?
3. Shka është më e nevojshme?
4. Shka është më e mirë?
5. Shka është më e lehtë (e kollajshme)?
6. Shka është më e vishtirë?
7. Shka është më e mëndshmeja e urta?
8. Cila lkurë është më e fortë?
9. Nina një bir,
I biri t'ëm bir,
I biri s'ëme re,
S'ëme vjehërr i ke të.

SHENIM. Kush i zgjdh merr për çmim dy libra shqip.

Agimi.

Gjith' atyne zotnive që janë çojmë ket periodikë për me e përhapë e me e shitë, si edhe pajtëtarve tjerë që e marrin, ju lutemi të kenë mirsin sa më parë të na çojnë pajtimet, se është e dijtun që këta shpenzime të mdhaja të kenë si i mbulojmë ndryshe. Ket periodikë ngj e botojmë për titim lodër sa për fitimin moral të kombit t'omë.

Për arsye të drejtësi ynë ka qenë i nevojshëm me dëbunë tjera, vijimi i artikullit «Gratë Shqyptare në fushën e literaturës» do të bëhet në N° tjetër.

Marshtrimi.

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

LIBRA

QI GJINDEN NË SHTYPSHKROJE «NIKAJ» NË SHKODËR

Abetari i vogël	(Nikaj)								Fr. 1
Abetari i madh	(Nikaj)								" 2
Libri i dytë	(Nikaj)								" 2
Libri i tretë	(Beltoja)								" 3
Gramatika	(Mikel)								" 3
Dheshkroja	(Mikeli)								" 3
Diftime Natyret	(Nikaj)								" 4
Historija e Shqypnis	(Nikaj)								" 5
Nollina Historijet të moçne	(Logoreci)	(Blë i dytë)							" 3
Bisedime Shqyp-Tedeshk	(Nikaj)	(Blë i parë)							" 1.50
" " " " "	(Nikaj)	" i dytë							" 1.50
Lahuta e Malcisë	" (Fishta)	(Blë i parë)							" 1
" " " " "	" (Fishta)	(Blë i dytë)							" 1
Shkodra e Rrethueme	" (Nikaj)	(Blë i parë)							" 2
" " " " "	" (Nikaj)	(Blë i dytë)							" 2
Bukurusha Diftimi Historjak i vjetve 1478-79	(Nikaj)								" 3
Tivari i marrun Lufta e Tivarit	(Nikaj)								" 2
Ulqini i marrun Lufta e Ulqinit	(Nikaj)								" 2
Fllad Morali	(Beltoja)								" 1
Atil Reguli	(Gjeçov)								" 1
Melodram (Vllaznija	(Fishta)								" 1.15
Të Nollmet e Kishës	(Nikaj)								" 3.50
Fjalori Shqyp	(Bashkimi)								" 5
Libri i blerët i Italis	(Nikaj)								" 1.50
Kalendari «Shqypja» i vjetë 1915	(Nikaj)								" 1.50
Kanuni për të zgjedhun të deputetvet									" 1
Prisi në rrugë të njerzis	(Kodheli)								" 2
Bisedime të vogla Shqyp-Italisht	(Nikaj)								" 2
Bleta-Të lutuna Kishtare	(Nikaj)								" 1

K a r t o l e r i

NË KARTOLERI «SARACI» NË RRIJË TË MADHE,
KUNDREJT POSTËS SHQYPTARË SHITEN GJITHFARË
ARTIKUJ ZYRESH, SI LETRA, ZARFA, PENTA, TEFTERË,
ETJ, ETJ, ME ÇMIME T'ARSYSHME ATY SHITET EDHE
PERIODIKA «AGIMI», «LOTËT E DASHINIËS» E «ZÂN' I
ATDHEUT».

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODËR (2018)